

УДК 373.542:811.161.2

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ЛІЦЕЇВ: ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

О. А. Кучерук, Л. А. Башманівська, Н. Ф. Шурхно

MODERN APPROACHES TO ASSESSMENT OF EDUCATIONAL ACHIEVEMENTS OF LYCEUM STUDENTS: LINGUISTICS ASPECT

O. Kucheruk, L. Bashmanivska, N. Shurkhno

Стаття становить дослідження питань удосконалення системи оцінювання навчальних досягнень учнів старших класів у контексті українськомовної освіти. Систематизовано відомості про особливості сучасного оцінювання навчальних досягнень учнів ліцею. Схарактеризовано різні підходи до оцінювання навчальних результатів з української мови. На основі аналізу теоретичних положень і синтезу науково-методичних ідей уточнено базові поняття. Актуальність теми публікації підтверджено результатами бесід з учителями української мови та викладачами лінгводидактичних дисциплін (42 особи). Відповідні бесіди дали змогу з'ясувати низку проблем щодо оцінювання досягнень старшокласників, зокрема тестування: стандартизовані завдання більшою мірою уможливають виявлення й оцінювання окремих фактологічних знань з предмета, меншою мірою здатність вирішувати проблемні практичні ситуації, ефективно спілкуватися, досвід творчої роботи, ціннісні ставлення; педагоги-практики не готові до професійного розроблення тестових завдань для оцінювання рівня предметної компетентності з української мови; спрощений підхід до розуміння результатів навчання в багатьох розробників тестів, невідповідність його компетентнісній парадигмі українськомовної освіти, зокрема в системі зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО)/ національного мультипредметного тесту (НМТ, комп'ютерного онлайн-тесту, який стосується блоку завдань з української мови). Результати дослідження дають підстави для припущення, що предметна і ключові компетентності учнів ліцеїв можуть якісно змінюватися завдяки формульованому оцінюванню. Акцентовано, що старшокласникам притаманне прагнення до нового, до пошуків інформації, оцінювання її, усвідомлення особистісної ідентифікації, осмислення суспільних цінностей, бажання виконувати різні соціальні ролі дорослих, комунікувати. Ураховуючи ці особливості, наведено рекомендації для покращання системи оцінювання навчальних результатів старшокласників у процесі навчання української мови з урахуванням різних методів і засобів. Визначено електронні ресурси, які можна використовувати як допоміжні засоби оцінювання досягнень учнів у шкільній практиці українськомовної освіти й водночас формувати мовну особистість, яка володіє кількома компетентностями, зокрема предметною, комунікативною та інформаційно-комунікаційною. Результати дослідження можуть сприяти кращому розумінню системи оцінювання старшокласників у практиці українськомовної освіти.

Ключові слова: система оцінювання, предметна компетентність з української мови, комунікативна компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність, тестування, кейс-метод, інформаційно-комунікаційні технології, учні ліцею.

The article is a study of the improvement of the system for evaluating the educational achievements of high school students in the context of Ukrainian-language education. Information on the features of modern assessment of academic achievements of lyceum students is systematized. Different approaches to the evaluation of educational results in the Ukrainian language are characterized. On the basis of the analysis of theoretical provisions and the synthesis of scientific and methodical ideas, the basic concepts were clarified. The relevance of the topic of the publication was confirmed by the results of interviews with teachers of the Ukrainian language and teachers of linguistic and didactic disciplines (42 people). The relevant conversations made it possible to find out a number of problems regarding assessment, in particular testing, the achievements of high school students: standardized tasks to a greater extent enable the identification and evaluation of individual factual knowledge on the subject, to a lesser extent the ability to solve problematic practical situations, communicate effectively, experience in creative work, value attitudes; practicing teachers are not ready for the professional development of test tasks for assessing the level of subject competence in the Ukrainian language; a simplified approach to understanding the learning outcomes of many test developers, its inconsistency with the competency paradigm of Ukrainian-language education, in particular in the system of external independent assessment (EIA)/ national multi-subject test (NMT, computer online test, which concerns the block of tasks on the Ukrainian language). The results of the study provide grounds for assuming that the subject and key competencies of lyceum students can change qualitatively thanks to formative assessment. It is emphasized that high school students have a desire for new things, to search for information, to evaluate it, to realize personal identification, to understand social values, to fulfill various social roles of adults, to communicate. Taking into account these features, recommendations are given for improving the system of evaluating the academic results of high school students in the process of learning the Ukrainian language, taking into account various methods and means. Electronic resources have been identified that can be used as auxiliary means of assessing the achievements of students in the school practice of Ukrainian-language education and at the same time form a linguistic personality that possesses several competencies, in particular subject, communicative and information-communication. The results of the study can contribute to a better understanding of the system of assessment of high school students in the practice of Ukrainian-language education.

Keywords: assessment system, subject competence in the Ukrainian language, communicative competence, information and communication competence, testing, case method, information and communication technologies, lyceum students.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку нової української школи одним із ключових питань є надання освітніх послуг на засадах компетентнісного підходу. Це задекларовано в низці освітніх документів: у Законах України «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020), у Концепції «Нова українська школа» (2016), Державному стандарті базової середньої освіти (2020), Державному стандарті базової та повної загальної середньої освіти (2011), у модельній навчальній програмі «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (2021), у чинних шкільних програмах «Українська мова» для учнів 10–11 класів (2017) тощо. Рівень компетентностей учнів виявляється за допомогою процедури вимірювання, відповідно оцінювання їхніх навчальних досягнень є необхідним складником освітнього процесу. Проблема полягає в тому, що в межах компетентнісно орієнтованого навчання предмета оцінювання часто базується на основі традиційного, «зунівського», підходу. Особливо ця проблема стає

чутливою щодо учнів старшої школи, оскільки випускники мають володіти не лише окремими знаннями, уміннями, навичками, а виявляти ціннісні ставлення, зокрема до державної мови, здатність критично сприймати інформацію, компетентно володіти українською мовою, аналізувати реальні життєві ситуації, ефективно вирішувати проблеми тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення окресленої проблеми. Актуальність осучаснення системи оцінювання навчальних досягнень зумовила пошуки науковців у напрямі компетентнісно орієнтованого навчання й вимірювання навчальних результатів учнів. Зокрема, О. Ляшенко, Ю. Жук, Л. Ващенко, С. Науменко, А. Гривко (Ляшенко та ін., 2017) розкрили прикладні аспекти застосування тестових технологій для оцінювання ключових і предметних компетентностей учнів основної і старшої школи, окрему увагу приділили теоретико-практичним засадам оцінювання комунікативної компетентності учнів. Ці науковці ставлять питання про розроблення тестових завдань за логікою компетентнісного підходу, водночас слушно зазначають, що вимірювання рівнів сформованості комунікативної компетентності не може обмежуватися методом тестування (Ляшенко та ін., с. 108). На основі аналізу сучасних освітніх тенденцій дослідники зазначають, що вчителі мають дотримуватися пріоритету взаємодії та співпраці, проводити регулярне формувальне оцінювання й надавати оперативний зворотний зв'язок учням і батькам. З-поміж основних професійних потреб сучасних учителів науковці виділяють інструменти та методику оцінювання в умовах дистанційного навчання (Биков та ін., 2022, с. 2, 12).

Активно студіють стан і перспективи шкільного оцінювання українські лінгводидакти (З. Бакум, Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Груба, Н. Дика, С. Караман, О. Караман, С. Омельчук, Л. Попова, О. Семенов та ін.), у їхніх працях:

– схарактеризовано сутність предметної компетентності з української мови, зокрема, за Н. Голуб (2018), «для предметної компетентності з української мови основу має визначати усвідомлення мови як державотворчого чинника, як засобу ідентифікації мовця з народом, нацією, як засобу фіксування й передавання інформації, культурного спадку, засобу вираження й передавання своїх емоцій і почуттів, переживань тощо» (Голуб, 2018, с. 4);

– визначено теоретико-практичні аспекти методики компетентнісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту; окреслено напрями роботи з формування компетентного мовця на уроках української мови учнів ліцеїв; на основі вивчення результатів PISA виокремлено вміння, якими мають володіти учні 10–11 класів для ефективною реалізації навчально-пізнавальної діяльності (Горошкіна та ін., 2020);

– розкрито особливості комплексних компетентнісно орієнтованих завдань з української мови як засобів навчання (Кучерук, Магдич, 2022, с. 47–87);

– розглянуто питання формувального оцінювання досягнень з української мови в учнів початкових класів (Богданець-Білоskalенко, Фідкевич, 2020);

– визначено аспекти мовленнєвого розвитку учнів ліцею в умовах реалізації компетентнісного підходу (Попова, 2018) тощо.

Аналіз праць науковців свідчить про пошуки шляхів розв'язання сучасних проблем українськомовної освіти на засадах компетентнісного підходу, однак проблема оцінювання компетентності з української мови учнів старших класів є недостатньо дослідженою, викликає багато запитань як у науковців, так і у вчителів-практиків в аспекті формульованого оцінювання навчальних результатів учнівської молоді, діагностики й вимірювання компетентності як інтегрованого особистісного утворення, що й визначило актуальність цієї проблеми.

Мета статті – дослідити сучасні підходи до оцінювання предметної компетентності з української мови учнів ліцеїв. **Завдання:** уточнити сутнісні характеристики базових понять дослідження; з'ясувати труднощі в оцінюванні компетентності з української мови учнів старших класів на основі аналізу бесід з педагогами через призму досліджуваної проблеми; надати рекомендації для покращення шкільних практик оцінювання компетентності з української мови учнів старших класів.

Для досягнення мети й реалізації завдань використано такі методи дослідження: аналіз і синтез положень наукової та методичної літератури з проблеми дослідження; бесіди з учителями, викладачами лінгводидактичних дисциплін щодо проблеми оцінювання навчальних досягнень з української мови учнів ліцеїв; аналіз, узагальнення результатів дослідження.

Ідея статті належить О. Кучерук, вона уточнила сутнісні характеристики базових понять дослідження, провела бесіди з учителями, викладачами для з'ясування стану оцінювання предметної компетентності старшокласників з української мови, підготувала методичні рекомендації, здійснила остаточне редагування наукової публікації. Л. Башманівська сформулювала мету, зробила аналіз останніх досліджень і публікацій, узагальнила результати дослідження. Н. Шурхно уточнила завдання, взяла участь в інтерпретації результатів дослідження.

Виклад основного матеріалу. Оцінювання навчальних досягнень учнів – це процес спостереження, вимірювання, аналізу й інтерпретації особистісних даних щодо рівня очікуваних результатів навчання, відповідно до вимог освітніх програм і наперед визначених критеріїв, що передбачає визначення оцінок у кількісній і / чи якісній формі.

У Концепції Нової української школи (Грищенко, 2016) ідеться про нову філософію оцінювання навчальних досягнень учнів: «У рамках запровадження компетентнісного підходу буде створено нову систему вимірювання й оцінювання результатів навчання. Зокрема буде змінено зміст зовнішнього незалежного оцінювання... Буде змінено підходи до оцінювання результатів навчання. Оцінки слугуватимуть для аналізу індивідуального прогресу і плануванню індивідуального темпу навчання, а не ранжуванню учнів. Оцінки розглядатимуться як рекомендація до дії, а не присуд» (Грищенко, 2016, с. 12-15). Студіювання підходів, які застосовуються в теорії і практиці сучасного

оцінювання, дає підстави констатувати, що дослідники розробляють як загальний таксономічний підхід до оцінювання результатів навчання учнів через призму знаннево-оперувального виміру таксономій освітніх цілей, діяльнісного виміру та виміру автономності, який накладається на два попередні. Відповідно акцентують на тому, що в процесі оцінювання знань за таксономією навчальних цілей важливо розрізняти: фактологічні знання, концептуальні знання, процедурні знання (знання процедур – алгоритмів виконання певних завдань, прийомів та методів різних навчальних дій, здійснення експериментальної чи дослідницької роботи), метакогнітивні знання (знання про пізнання загалом та про особливості власного пізнання зокрема) (Гривко, Жук, 2022, с. 55–58).

Аналіз наукових праць, спостереження за шкільною практикою, бесіди з учителями свідчать про кілька підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів у просторі мовної освіти. Коротко схарактеризуємо ці підходи.

Когнітивний підхід, або знаннево-предметний, базується на оцінюванні когнітивного інтелекту, відтворення предметних знань, застосування когнітивних навичок розуміння, аналізу мовних одиниць, явищ. Цей підхід реалізується за допомогою усної відповіді учня, складання опорного конспекту, виконання мовного розбору тощо.

Діяльнісний підхід передбачає оцінювання практичних умінь, навичок учнів виконувати дії й розв'язувати соціокультурні проблеми на базі предметних знань. У роботі вчителів-словесників цей підхід часто супроводжується виконанням тестів, написанням диктантів, переказів.

Варто зазначити, що освітні результати в новій українській школі визначають у власне навчальних та особистісних категоріях (Онопрієнко, 2021, с. 36). *Особистісно орієнтований підхід* уможливорює оцінити не лише окремі знання, уміння, навички учня, а й особистісні моральні якості юного мовця, рівень сформованості його цінностей, ставлень, здатність до автономності (самонавчання, саморозвитку, самореалізації) й відповідальності.

Компетентнісний підхід до оцінювання пов'язаний з компетентностями як поведінковими, інтегрованими освітніми результатами, а не з окремими знаннями, уміннями, навичками. Компетентність утворюють не лише когнітивний і операційно-технологічний складники, а й мотиваційний, етичний, афективний, поведінковий (Онопрієнко, 2021, с. 12). У розгляді особливостей компетентнісного підходу до оцінювання навчальних досягнень учнів актуальним є питання компетентнісних тестів як альтернативи тестам когнітивного інтелекту (Смолінчук, 2012, с. 258–259).

Зміст шкільного курсу української мови передбачає формування предметної компетентності, що є лінгвопсихологічним конструктом, багатовимірним поняттям, тому й оцінювання її має бути відповідним, багатовимірним, таким, що охоплює знання української мови; уміння володіти її засобами в різних навчальних і соціокультурних життєвих ситуаціях, аналізувати, синтезувати, оцінювати мовні одиниці, явища; здатність до текстотворення, системного мислення, критичного сприйняття й оцінювання інформації; українськомовну стійкість, мовнокомунікативний досвід учня,

сформованість у нього суспільно значущих ціннісних орієнтацій, вияв ціннісного ставлення до української мови, емоційно-вольове регулювання процесу навчання, прагнення до мовленнєвого самовдосконалення; дотримання принципів академічної доброчесності. Таке оцінювання можливе за умови використання завдань з української мови, побудованих на основі контексту (тексту, реальної ситуації), а не окремих мовних одиниць, явищ, «відірваних від життя» (мова живе, змінює свої форми, смисли чи набуває нових лише в контексті). Компетентнісний підхід до оцінювання передбачає обов'язкове використання завдань відкритого характеру (творчих, дослідницьких, комунікативно-ситуаційних та ін.).

За Н. Голуб (2015), компетентнісний підхід висуває на перше місце не інформованість учня, а вміння розв'язувати проблеми, що виникли у різних ситуаціях. З огляду на це потребує уточнення перелік важливих для учнів кожної вікової групи ситуацій спілкування, суспільних ролей і мовленнєвих жанрів, завдяки яким учень набуватиме досвіду ефективної комунікативної поведінки (Голуб, 2015, с. 110–111). Варто зазначити, що в чинних системах і критеріях оцінювання навчальних досягнень учнів часто домінує когнітивний підхід. Однак у розробленні критеріїв діагностики очікуваних результатів навчальної діяльності учнів варто враховувати кількокомпонентну структуру компетентностей, відповідно до чинної програми з української мови (10–11 класи, рівень стандарту, 2017) у процесі навчання мають бути сформовані *знаннєвий, діяльнісний, ціннісний, емоційний та поведінковий* компоненти ключових і предметної компетентностей.

Сучасне вимірювання освітніх досягнень старшокласників потребує застосування основних взаємодоповнюваних видів оцінювання результатів навчання учнів – формувального, поточного, підсумкового з урахуванням тематичного, семестрового, річного. Варто зазначити, що традиційне поточне оцінювання дає змогу виявити конкретні результати навчання учня / учениці у співвіднесенні з окремими елементами навчальної програми, оцінити кожен результат окремо. За такого оцінювання не завжди можна об'єктивно оцінити навчальний результат учня / учениці, оскільки він може бути, наприклад, продуктом групової роботи тощо. Підсумкове оцінювання використовується на завершенні певного етапу навчання (семестру, року) як показник якості навчання, для підбиття підсумків щодо результативності навчання, як правило, під час такого оцінювання результати учнів співвідносять з результатами, визначеними в Державному стандарті. Прикладом підсумкового оцінювання з української мови випускників школи можна розглядати сертифікаційне зовнішнє незалежне оцінювання з відповідного предмета (ЗНО), яке в останні роки замінено на національний мультипредметний тест (НМТ, комп'ютерний онлайн-тест, який стосується блоку завдань з української мови).

В умовах сучасного навчання важливе значення для розвитку компетентного мовця має формувальне оцінювання, особливого значення таке оцінювання набуває під час воєнного стану чи карантину, бо базується на діалозі, на стимулюванні успіху, розвитку, на забезпеченні постійного зворотного

зв'язку з кожним учнем, на підтриманні його й оцінюванні не стільки результату, як самого процесу навчання. За такого розуміння хронотопна межа між поточним і формувальним оцінюванням є умовною, однак смисли різні – перевірка й облік навчальних досягнень відповідно до програмних вимог (поточне оцінювання), оцінювання для навчання й розвитку учня / учениці, для гнучкого формування вміння вчитися (формувальне оцінювання). Формувальне оцінювання передбачає постійне відстеження індивідуального поступу здобувача освіти під час навчання й водночас потенційно може виробляти в нього відповідальне ставлення до навчання. Змінюється культура оцінювання: оцінка перестає бути засобом покарання, а помилка сприймається не як причина стресу, а як стимул до навчання; учні можуть брати активну участь в розробленні діагностувального інструментарію. У межах формувального оцінювання набуває значення критеріальний підхід, таке оцінювання базується на заздалегідь чітко визначених, зрозумілих учням критеріях оцінювання та оцінювальній діяльності відповідно до цих критеріїв. Важливо, як зазначають науковці, що в «процесі такого оцінювання діагностуються не лише предметні навчальні досягнення учнів, а й сформованість у них складників ключових компетентностей, зокрема комунікативної, яка є як інструментом здобування й оперування навчальною інформацією, так і відображенням рівнів володіння теоретичними й процесуальними знаннями, виявленням можливості застосування їх учнями у процесі навчальної та позанавчальної комунікації» (Ляшенко та ін., 2017, с. 106).

Експерти з оцінювання (Sparks, 2015) акцентують на двох основних аспектах формувального оцінювання – діяльнісному (домінує навчальна функція оцінювання) та інструментальному (домінує діагностувальна функція оцінювання) (Sparks, 2015). Цю думку розвивають українські науковці, вони зазначають, що за діялісного підходу формувальне оцінювання є процесом навчання учнів, як ставити цілі навчання, відстежувати прогрес їх досягнення, оцінювати якість своєї роботи та визначати стратегії вдосконалення. За інструментального – процес усного або письмового опитування, тестування, спрямований на визначення того, як навчається учень / учениця, у чому полягають його / її сильні та слабкі сторони та визначення потенційних стратегій для вдосконалення навчання (Гривко, Жук, 2022, с. 65).

У методиці формувального оцінювання предметної і ключових компетентностей учнів важливими вважаємо такі етапи: 1) визначення чітких цілей навчання і зрозумілих учням критеріїв оцінювання видів роботи; 2) діагностування фактичних проявів освітніх результатів учнів; 3) осмислення й інтерпретація даних про освітні досягнення учнів; 4) зіставлення фактичних освітніх досягнень учнів із цілями навчання; 5) реалізація на кожному етапі навчання постійного зворотного зв'язку між учителем і здобувачами освітніх послуг, обговорення труднощів, акцентування уваги на сильних сторонах, а не на помилках у роботі учнів, самооцінювання, взаємооцінювання учнями виконаної роботи; 6) корегування вчителем методики навчання предмета; 7) доброзичливе надання учневі підтримки (допомоги), повторення матеріалу, умінь, способів дій, самоперевірка; 8) досягнення навчальних результатів у

співпраці, спілкуванні, через особистий досвід, на основі домовленостей, пізнавальних суджень, прийняття думки іншого. У процесі формувального оцінювання варто використовувати різні методи: метод шести капелюхів; метод «Ромашка Блума» (шість типів запитань до тексту, медіатексту, до автора, до ситуації – прості, уточнювальні, інтерпретаційні, творчі, оцінювальні, практичні); метод «Фішбоун»; метод створення інтелектуальної карти (зокрема з використанням онлайн-сервісів XMind, FreeMind, Bubbl.us); метод створення хмари слів за допомогою сервісу WordArt.com; мовна гра; есе учня; звіт про виконану роботу та ін. (Кучерук, Магдич, 2022, с. 29–30).

Аналіз результатів бесід з учителями української мови й викладачами лінгводидактичних дисциплін у ЗВО (42 особи) показав, що 77% вважають питання сучасного оцінювання одним із найскладніших у практиці навчання української мови. Бесіди з педагогами свідчать про низку проблем щодо тестування старшокласників: стандартизовані завдання більшою мірою уможливають виявлення й оцінювання окремих фактологічних знань з предмета, меншою мірою здатність вирішувати проблемні практичні ситуації, ефективно спілкуватися, досвід творчої роботи, ставлення; педагоги-практики не готові до професійного розроблення тестових завдань для оцінювання рівня предметної компетентності з української мови; спрощений підхід до розуміння результатів навчання в багатьох розробників тестів, зокрема в системі ЗНО / НМТ, невідповідність його компетентнісній парадигмі українськомовної освіти тощо. У своїх рефлексіях 72% педагогів зазначили, що оцінювання навчальних результатів учнів на засадах компетентнісного підходу викликає труднощі.

Дослідження проблеми вимірювання предметної компетентності учнів у процесі навчання української мови дає підстави для окреслення деяких рекомендацій щодо оцінювального інструментарію та методів.

Останнім часом у системі шкільного оцінювання набули поширення тестові завдання. Для того щоб процедура оцінювання досягнень учнів з використанням тестів була ефективною, розроблення тестів важливо переосмислити на засадах компетентнісного підходу. Тестові завдання закритого типу (вибрати одну чи кілька запропонованих правильних відповідей) варто розроблювати на основі тексту чи опису реальної ситуації, під час тестування для об'єктивного оцінювання особливе значення мають тести відкритого типу (подати власну письмову відповідь у відведеному для цього місці чи рядках форми). Головне, щоб тестування корелювало з багатовимірною суттю поняття предметної компетентності. На думку науковців, «лінгводидактичний тест за своєю структурою, текстовим матеріалом, типами тестових завдань, системою оцінювання має повною мірою відповідати вимогам комунікативного підходу до навчання і, отже, забезпечувати комунікативний тестовий контроль» (Ляшенко та ін., 2017, с. 109).

Автоматизувати шкільне оцінювання потенційно уможливають тести на освітніх порталах. Вивчення досвіду роботи вчителів-словесників свідчить, що популярними в шкільній практиці навчання української мови є тести, розміщені

на порталі «На Урок», «Всеосвіта» тощо. Водночас окремі вчителі використовують потенціал штучного інтелекту для складання контрольних тестів, наприклад чат-бот ChatGPT. Як мовна модель зі штучним інтелектом, цей ресурс швидко генерує тестові завдання, рівень таких завдань значною мірою залежить від того, наскільки вчитель чітко описав, що йому потрібно. Такий ресурс може створювати тестові завдання з урахуванням індивідуальних характеристик учня / учениці. Крім того, ChatGPT може аналізувати, коментувати відповіді учнів, давати поради, особливо це полегшує роботу вчителя, коли йдеться про тестові завдання з відкритою відповіддю. Водночас важливо, щоб учитель контролював роботу штучного інтелекту, оскільки він розвивається на мовних моделях, які є у відкритому інтернет-просторі, а вони не завжди якісні, можуть містити помилки, недостовірну чи спотворену інформацію тощо. У практиці формульованого оцінювання до роботи з цим інструментом можна долучати також учнів, це дасть змогу під час предметного навчання розвивати й інформаційно-комунікаційну компетентність. Варто наголосити, що тести – лише один із способів оцінювання результатів навчання, активне використання їх у досвіді роботи вчителів зумовлене оперативним отриманням відповідної інформації, однак вони часто не дають змоги виявити комплексних результатів навчання.

У системі оцінювання важливо враховувати вікові психологічні особливості учнів. Представникам ранньої юності притаманне прагнення до нового, до пошуків інформації, оцінювання її, усвідомлення особистісної ідентифікації, осмислення суспільних цінностей, бажання виконувати різні соціальні ролі дорослих, комунікувати тощо. Тому необхідно використовувати різні природовідповідні методи та інструменти оцінювання, які дають змогу виявити не лише знання, окремі вміння старшокласників, а комплексний результат навчання, співвідносний із потенціалом вікової категорії учнів і суттю предметної компетентності, а саме: метод проєктів (індивідуальних, групових), створення учнівського мовного портфоліо, учнівські дослідження медіатекстів, рецензування (взаєморецензування) робіт однокласників, звіт на основі спостереження за виконанням ЗУ «Про забезпечення функціонування української мови як державної» у публічних сферах суспільного життя рідного міста (зокрема у сфері реклами; телевізійного і радіомовлення; на виставках, навчальних курсах, тренінгах; в інтернет-магазинах, на спортивних заходах, у сфері транспорту та ін.) тощо.

Як перспективний для оцінювання предметної компетентності старшокласників розглядаємо кейс-метод. У методиці компетентісно орієнтованого навчання української мови учнів старшої школи він не достатньо розроблений та обґрунтований, хоча деякі напрацювання є і в нашому доробку (Кучерук, Магдич, 2022, с. 93–109). Кейс можна використовувати як інструмент для формульованого та підсумкового оцінювання загальних і предметної компетентностей. У структурі кейсу має бути опис реальної ситуації проблемного характеру, завдання для роботи із ситуацією, а також може бути додатковий матеріал (рекомендації, словничок, медіатекст, відеофрагмент,

покликання на інтернет-ресурси, органайзер чи таблиця для заповнення та ін.). Здобувачі освіти мають дослідити ситуацію, розібратися в суті проблеми, запропонувати можливі шляхи її розв'язання, обрати з них найбільш ефективний чи правильний варіант вирішення.

В умовах сучасного навчання (очний, дистанційний, змішаний формат) актуалізується потреба ефективного використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) як допоміжних інструментів для здійснення процедури оцінювання. Зокрема, відповідні засоби уможливають урізноманітнити процедуру тестування, наприклад застосунок «Google Forms» зручний для розроблення педагогом тематичних онлайн-тестів, виконання їх учнями, а також для збирання статистики й використання її у зворотному зв'язку з учнями. Для створення опитувальників з метою оцінювання предметних результатів навчання вчитель може використати також інші цифрові інструменти: Kahoot, Mentimeter, Wordwall, Quizlet. Ці ресурси потенційно дають змогу отримати швидкий зворотний зв'язок і перетворити процедуру оцінювання на спільну гру (вікторину), захоплююче змагання на основі предметного матеріалу, як в умовах очного навчання, так і дистанційного чи змішаного. Підсилити навчальну мотивацію учнів можна за допомогою віртуальних інтерактивних дошок (Padlet, Jamboard та ін.), на них можна завантажувати тести, кейси для вимірювання результатів навчання, інтерактивні електронні завдання, створені за допомогою сервісу learningapps.org, інші діагностувальні матеріали (тексти, QR-коди, зображення, відео). Виконуючи оцінювальні види роботи, учні можуть розміщувати на цифровій дошці коментарі, пояснення щодо розв'язання проблемної ситуації тощо. Використання засобів ІКТ для формуального оцінювання учнів потенційно уможливає не лише оцінити навчальні результати, а й формувати мовну особистість, яка володіє кількома компетентностями, зокрема предметною, комунікативною та інформаційно-комунікаційною.

Висновки. Шлях до якості освітніх послуг забезпечує належне оцінювання навчальних досягнень учнів. Процедура оцінювання навчальних результатів є одним із ключових питань методики навчання предмета. У вимірі становлення нової української школи простежуються основні типи оцінювання навчальних досягнень з української мови учнів старших класів – формувальне, поточне, підсумкове. Особливого значення набуває формувальна функція оцінювання, що зумовила виокремлення окремого типу оцінювання для навчання чи як навчання. Таке оцінювання розкриває і вимірює індивідуальний потенціал здобувачів освіти.

Компетентнісно орієнтована парадигма українськомовної освіти потребує зміни підходів, методів, інструментів оцінювання навчально-предметних досягнень здобувачів освітніх послуг. Аналіз наукової літератури, бесіди з учителями і викладачами лінгводидактичних дисциплін свідчать, що на рівні шкільної освіти оцінювання навчальних результатів з української мови не відповідає повною мірою компетентнісному підходу до навчання.

Розроблюючи систему оцінювання предметної компетентності старшокласників, важливо врахувати, що їм властиве прагнення до нового, до

пошуків інформації, оцінювання її, усвідомлення особистісної ідентифікації, осмислення суспільних цінностей, бажання виконувати різні соціальні ролі дорослих, комунікувати. Відповідно для оцінювання предметної компетентності цієї категорії учнів актуальною є низка природовідповідних методів (кейс-метод, учнівські дослідження медіатекстів, звіт учнів на основі спостереження за виконанням ЗУ «Про забезпечення функціонування української мови як державної», компетентнісні тести та ін.) та інструментів (застосунок «Google Forms», сервіси для вікторин, віртуальні інтерактивні дошки, ChatGPT та ін.).

Перспективи подальших розвідок убачаємо в дослідженні питань формування оцінювальної компетентності вчителів української мови через призму технологій підготовки їх до осучаснення процедури оцінювання навчальних досягнень учнів з української мови.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Биков, В. Ю., Овчарук, О. В., Іванюк, І. В., Пінчук, О. П., & Гальперіна, В. О. (2022). Сучасний стан використання цифрових засобів для організації дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти: Результати опитування 2022. *Information Technologies and Learning Tools*, 90(4), 1–18. <https://doi.org/10.33407/itlt.v90i4.5036>
- Голуб, Н. Б. (2018). До проблеми предметної компетентності з української мови в закладах загальної середньої освіти. *Українська мова і література в школі*, (1(136)), 2–5. <https://lib.iitta.gov.ua/710547/1/Голуб.До%20проблеми%20компетентнісно%20орієнтованого.pdf>
- Голуб, Н. Б. (2015). Концептуальні засади сучасної методики навчання української мови в загальноосвітній школі. *Український педагогічний журнал*, (1), 107–118. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2015_1_14.
- Горошкіна, О. М., Бондаренко, Н. В. & Попова, Л. О. (2020). *Методика компетентнісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту*. Київ: КОНВІ ПРІНТ. <https://undip.org.ua/library/metodyka-kompetentnisno-orientovanoho-navchannia-ukrainskoi-movy-uchniv-litseiu-na-rivni-standartu-metodychnyy-posibnyk/>
- Грищенко, М. (Ред.). (2016). *Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи* (Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник, В. Ковтунець, О. Макаренко, О. Малахова, Т. Нанаєва, Г. Усатенко, П. Хобзей & Р. Шиян, Упоряд.). Міністерство освіти і науки України. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
- Жук, Ю. О., & Гривко, А. В. (2022). Особливості оцінювання результатів навчання учнів 5–6 класів. У *Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови* / за заг. ред. О. Топузова, Т. Заскіної, (с. 55–78). Київ: Освіта.
- Кучерук, О. А., & Магдич, Т. П. (2022). *Громадянська компетентність у методиці навчання української мови учнів старших класів*. Житомир: Рута. <http://eprints.zu.edu.ua/34184/1/Kycheruk.pdf>
- Ляшенко, О. І., Жук, Ю. О., Ващенко, Л. С., Науменко, С. О. & Гривко, А. В. (2017). *Тестові технології оцінювання компетентностей учнів* / за ред. Ляшенка О. І., Жука Ю. О. Київ: Видавничий дім "Сам". <https://undip.org.ua/library/testovi-tekhnohohii-otsiniuvannia-kompetentnostey-uchniv-posibnyk/>
- Онопрієнко, О. В. (2021). *Нова українська школа: інноваційна система оцінювання результатів навчання учнів початкової школи*. Харків: Ранок. <https://undip.org.ua/library/nova-ukrainska-shkola-innovatsiyna-systema-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia-uchniv-pochatkovoi-shkoly/>
- Попова, Л. О. (2018). Мовленнєвий розвиток учнів ліцею в умовах реалізації компетентнісного підходу. *Українська мова і література в школі*, 6, 7–10.
- Смолінчук, Л. С. (2012). Компетентісний підхід до оцінювання освітніх результатів. Проблеми сучасної педагогічної освіти. *Педагогіка і психологія*, 37(1), 258–260. [https://lib.iitta.gov.ua/714568/1/pspo_2012_37\(1\)_48.pdf](https://lib.iitta.gov.ua/714568/1/pspo_2012_37(1)_48.pdf)
- Фідкевич, О., & Богданець-Білоskalенко, Н. (2020). *Нова українська школа: теорія і практика формування оцінювання у 3–4 класах закладів загальної середньої освіти*. Київ: Генеза. <https://bit.ly/45xmEED>
- Sparks, S. (2015, November 09). Types of assessments: A head-to-head comparison. *Education Week*. <https://www.edweek.org/teaching-learning/types-of-assessments-a-head-to-head-comparison/2015/11#what>

REFERENCES

- Bykov, V. Yu., Ovcharuk, O. V., Ivaniuk, I. V., Pinchuk, O. P., & Halpiera, V. O. (2022). Suchasnyi stan vykorystannia tsyfrovyykh zasobiv dlia orhanizatsii dystantsiinoho navchannia v zakladakh zahalnoi serednoi osvity: Rezultaty opytuvannia 2022 [The current state of the use of digital tools for the organization of distance learning in institutions of general secondary education: Survey results 2022]. *Information Technologies and Learning Tools*, 90(4), 1–18. <https://doi.org/10.33407/itlt.v90i4.5036>
- Holub, N. B. (2018). Do problemy predmetnoi kompetentnosti z ukrainskoi movy v zakladakh zahalnoi serednoi osvity [To the problem of subject competence in the Ukrainian language in Zahalnoy secondary education institutions]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (1(136)), 2–5. <https://lib.iitta.gov.ua/710547/1/Holub.Do%20problemy%20kompetentnisno%20orientovanoho.pdf>
- Holub, N. B. (2015). Kontseptualni zasady suchasnoi metodyky navchannia ukrainskoi movy v zahalnoosvitnii shkoli [Conceptual foundations of modern methods of teaching the Ukrainian language in a cross-educational school]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, (1), 107–118. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2015_1_14.
- Horoshkina, O. M., Bondarenko, N. V. & Popova, L. O. (2020). *Metodyka kompetentnisno oriietovanoho navchannia ukrainskoi movy uchniv litseiu na rivni standartu* [Methodology of competence-oriented teaching of the Ukrainian language for lyceum students at the standard level]. Kyiv: KONVI PRINT. <https://undip.org.ua/library/metodyka-kompetentnisno-oriietovanoho-navchannia-ukrainskoi-movy-uchniv-litseiu-na-rivni-standartu-metodychnyy-posibnyk/>
- Hryshchenko, M. (Red.). (2016). *Nova ukrainska shkola: Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly* [New Ukrainian school: Conceptual foundations of secondary school reform] (L. Hrynevych, O. Elkin, S. Kalashnikova, I. Kobernyk, V. Kovtunets, O. Makarenko, O. Malakhova, T. Nanaieva, H. Usatenko, P. Khobzei & R. Shyian, Uporiad.). Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
- Zhuk, Yu. O. & Hryvko, A. V. (2022). Osoblyvosti otsiniuvannia rezultativ navchannia uchniv 5-6 klasiv [Peculiarities of assessment of learning results of 5th-6th grade students]. *m Zahalna serednia osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu ta vidbudovy* / Eds. O. Topuzov, T. Zasiiekina, (p. 55–78). Kyiv: Osvita.
- Kucheruk, O. A. & Mahdych, T. P. (2022). *Hromadianska kompetentnist u metodytsi navchannia ukrainskoi movy uchniv starshykh klasiv* [Civic competence in the method of teaching Ukrainian language to high school students]. Zhytomyr: Ruta. <http://eprints.zu.edu.ua/34184/1/Kycheruk.pdf>
- Liashenko, O. I., Zhuk, Yu. O., Vashchenko, L. S., Naumenko, S. O. & Hryvko, A. V. (2017). *Testovi tekhnolohii otsiniuvannia kompetentnostey uchniv* [Test technologies for assessing students' competencies] / Eds. Liashenko O. I., Zhuk Yu. O. Kyiv: Vydavnychiy dim "Sam". <https://undip.org.ua/library/testovi-tekhnolohii-otsiniuvannia-kompetentnostey-uchniv-posibnyk/>
- Onopriienko, O. V. (2021). *Nova ukrainska shkola: innovatsiina systema otsiniuvannia rezultativ navchannia uchniv pochatkovoii shkoly* [The new Ukrainian school: an innovative system for evaluating the learning outcomes of primary school students]. Kharkiv: Ranok. <https://undip.org.ua/library/nova-ukrainska-shkola-innovatsiyna-systema-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia-uchniv-pochatkovoii-shkoly/>
- Popova, L. O. (2018). Movlenniievi rozvytok uchniv litseiu v umovakh realizatsii kompetentnisnoho pidkhodu [Speech development of lyceum students under the conditions of implementation of the competence approach]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (6), 7–10.

- Smolinchuk, L. S. (2012). Kompetentisnyi pidkhid do otsiniuvannia osvitnikh rezultativ. Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity [A competent approach to the evaluation of educational results. Problems of modern pedagogical education]. *Pedahohika i psykholohiia*, 37(1), 258–260. [https://lib.iitta.gov.ua/714568/1/pspo_2012_37\(1\)_48.pdf](https://lib.iitta.gov.ua/714568/1/pspo_2012_37(1)_48.pdf)
- Fidkevych, O., & Bohdanets-Biloskalenko, N. (2020). *Nova ukrainska shkola: teoriia i praktyka formuvalnoho otsiniuvannia u 3–4 klasakh zakladiv zahalnoi serednoi osvity* [New Ukrainian school: theory and practice of formative assessment in 3-4 grades of general secondary education institutions]. Kyiv: Heneza. <https://bit.ly/45xmEED>
- Sparks, S. (2015, November 09). Types of assessments: A head-to-head comparison. *Education Week*. <https://www.edweek.org/teaching-learning/types-of-assessments-a-head-to-head-comparison/2015/11#what>

Кучерук Оксана Анатоліївна

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри української мови та
методики її навчання
Житомирського державного університету
імені Івана Франка
Житомир, Україна

Kucheruk Oksana

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of World Literature
and Methods of Teaching Philological
Disciplines,
Zhytomyr Ivan Franco State University
Zhytomyr, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7040-986X>
email: okucheruk1@ukr.net

Башманівська Любов Андріївна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
української та зарубіжної літератур і
методик їх навчання
Житомирського державного університету
імені Івана Франка
Житомир, Україна

Bashmanivska Lyubov

PhD of Pedagogical Sciences, Associate
Professor,
Associate Professor at the Department of World
Literature and Teaching Methods of
Philological Sciences Zhytomyr Ivan Franko
State University
Zhytomyr, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3528-2864>
email: lyubov_andreevna11@ukr.net

Шурхно Наталія Францівна

аспірантка
Житомирського державного університету
імені Івана Франка
Житомир, Україна

Shurkhno Natalia

graduate student
Zhytomyr Ivan Franco State University,
Zhytomyr, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8018-4932>
email: nshurhno@ukr.net